

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ФАКУЛЬТЕТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ,
ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

**Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»**

**з теми: «ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ПОЗИТИВНОГО
САМОСПРИЙНЯТТЯ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ»**

Виконала: здобувачка вищої освіти
Освітньо-професійної програми
Психологія
Спеціальності 053 Психологія
заочної форми здобуття вищої освіти
Хмуровська Тетяна Віталіївна

Науковий керівник:
Логвіна Оксана Анатолівна,
кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри загальної
та практичної психології

Рецензент:
Данчук Юлія Петрівна,
кандидат психологічних наук,
доцент, старший викладач кафедри
загальної та практичної психології

Кам'янець-Подільський, 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ САМОСПРИЙНЯТТЯ ПІДЛІТКІВ.....	7
1.1. Поняття самосприйняття в психології: сутність, структура, відмінності від суміжних категорій («Я-концепція», «самооцінка», «самостворення»).....	7
1.2. Вікові особливості розвитку самосприйняття у підлітковому віці.....	12
1.3. Психологічні чинники, що зумовлюють позитивне самосприйняття підлітків.....	18
1.4. Огляд сучасних підходів до розвитку позитивного самосприйняття у підлітків.....	24
Висновки до першого розділу.....	30
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ ПОЗИТИВНОГО САМОСПРИЙНЯТТЯ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....	32
2.1. Програма та етапи емпіричного дослідження.....	32
2.2. Аналіз результатів дослідження психологічних чинників позитивного самосприйняття у підлітків.....	40
Висновки до другого розділу.....	51
РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПОЗИТИВНОГО САМОСПРИЙНЯТТЯ У ПІДЛІТКІВ.....	52
3.1. Роль сім'ї, школи та однолітків у формуванні позитивного образу «Я» у підлітків.....	52
3.2. Психологічні засоби та програми розвитку позитивного самосприйняття (тренінги, просвіта, індивідуальне консультування).....	60
3.3. Розробка та апробація рекомендацій щодо сприяння позитивному самосприйняттю підлітків.....	67
Висновки до третього розділу.....	74
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Період підліткового віку є одним із найскладніших і водночас найвідповідальніших етапів у становленні особистості. Саме в цей час відбувається активний пошук власної ідентичності, формування світогляду, визначення ціннісних орієнтацій та стратегій життєвої поведінки. Центральним психологічним новоутворенням даного періоду виступає образ «Я», який визначає не лише ставлення підлітка до самого себе, а й стиль його взаємодії з оточенням, рівень мотивації, емоційний баланс і здатність будувати перспективи майбутнього (Слабенко, 2025).

У сучасних умовах соціальних трансформацій, інформаційного перенасичення та нестабільності суспільного середовища проблема позитивного самосприйняття у підлітковому віці набуває особливої значущості. Багато досліджень свідчать, що підлітки стикаються з підвищеною тривожністю, невпевненістю у власних силах, негативними соціальними порівняннями та кризою самооцінки. Погіршення психоемоційного стану молоді є загальною тенденцією не лише в Україні, а й у багатьох країнах світу. У зв'язку з цим постає потреба у науковому вивченні психологічних чинників, які сприяють розвитку позитивного самосприйняття, оскільки воно виступає важливим ресурсом особистісного зростання та стійкості до стресових впливів.

Формування позитивного ставлення до себе безпосередньо пов'язане з адаптивністю у соціумі, здатністю до ефективної комунікації та профілактикою девіантних форм поведінки. Позитивне самосприйняття є базовим компонентом психологічного здоров'я підлітка, воно впливає на рівень його домагань, успішність навчальної діяльності, розвиток креативності й уміння долати труднощі. Навпаки, негативне сприйняття власного «Я» може призводити до емоційної нестабільності, зниження академічної мотивації, конфліктів з оточенням та навіть формування деструктивних життєвих сценаріїв (Каргіна & Мельничук, 2025).

Проблематика самосприйняття активно досліджувалася у працях закордонних та українських науковців. Концепція «Я-образу» розроблялася у

працях Ч. Кулі, Дж. Міда, К. Роджерса, Е. Еріксона. Теоретичні моделі самоставлення висвітлювалися у дослідженнях В. Століна, І. Коня, С. Бочарової. Питання особливостей підліткового віку розглядалися в роботах Л. Виготського, Д. Ельконіна, Г. Костюка. Водночас, попри значний теоретичний доробок, проблема цілісного аналізу психологічних чинників розвитку позитивного самосприйняття підлітків залишається недостатньо розробленою. У сучасних умовах виникає потреба у пошуку інтегративних підходів, що враховують як індивідуально-психологічні характеристики особистості, так і вплив соціального середовища. Додаткової актуальності темі надає сучасний соціальний контекст в Україні: наслідки воєнних дій, масове переміщення населення, зростання кількості дітей, які перебувають у кризових умовах. У таких ситуаціях позитивне самосприйняття може виступати фактором психологічної стійкості, а його відсутність – навпаки, підвищувати ризик дезадаптації (Чіп, 2025).

Отже, дослідження психологічних чинників розвитку позитивного самосприйняття у підлітковому віці є важливим як у теоретичному, так і у прикладному аспекті. З одного боку, воно поглиблює розуміння механізмів становлення особистості, з іншого – створює підґрунтя для практичних програм психологічної допомоги та підтримки підлітків у процесі їхнього особистісного зростання.

Об’єктом дослідження є самосприйняття у підлітковому віці.

Предметом дослідження є психологічні чинники розвитку позитивного самосприйняття підлітків.

Мета дослідження полягає у виявленні та теоретичному обґрунтуванні психологічних чинників, що зумовлюють розвиток позитивного самосприйняття підлітків, а також в аналізі їхніх особливостей у сучасних соціокультурних умовах.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукові підходи до проблеми самосприйняття та суміжних понять («Я-концепція», «самооцінка», «самоставлення»);
2. Дослідити основні психологічні чинники, що впливають на

позитивне самосприйняття підлітків;

3. Провести емпіричне дослідження рівня та особливостей самосприйняття підлітків;

4. Розробити практичні рекомендації щодо сприяння розвитку позитивного самосприйняття у підлітків.

Методи дослідження. Для досягнення мети та перевірки гіпотези було застосовано комплекс взаємодоповнюючих методів. Теоретичні методи: аналіз і систематизація психологічної літератури з проблематики самосприйняття, «Я-концепції», самооцінки; порівняльний аналіз концепцій зарубіжних і вітчизняних авторів; узагальнення емпіричних досліджень щодо підліткового віку; емпіричні методи: методика «Дембо–Рубінштейн» (у модифікації А.М. Прихожан); тест-опитувальник «Хто Я?» (М. Кун, Т. Макпартленд); опитувальник самооцінки тривожності Ч. Спілбергера (адаптація Ю. Ханіна); методика «Нескінченні речення» (модифікація Сакса–Леві). Отримані дані обробляються з використанням методів математичної статистики для забезпечення надійності та валідності результатів.

Експериментальна база дослідження. Вибірку дослідження склали учні 9-х класів Кам'янець-Подільського ліцею. Загальна кількість учасників становила 50 осіб. Вік учасників від 14 до 15 років.

Теоретичне значення: поглиблення розуміння феномену самосприйняття у структурі особистості; розширення уявлень про психологічні ресурси розвитку підлітків.

Практичне значення: можливість застосування результатів у діяльності шкільних психологів, педагогів та батьків; використання розроблених рекомендацій у профілактичній і корекційній роботі з підлітками; потенціал для створення тренінгових програм розвитку позитивного самосприйняття.

Гіпотеза дослідження. Передбачається, що розвиток позитивного самосприйняття у підлітків зумовлений комплексом чинників, серед яких провідну роль відіграють: індивідуально-психологічні особливості (рівень тривожності, емоційна стабільність, самооцінка, мотивація досягнень);

соціально-психологічні умови (підтримка сім'ї, взаємини з однолітками, освітнє середовище); когнітивно-ціннісні орієнтації, що забезпечують усвідомлене та прийнятне ставлення до себе.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження обговорювалися на V Міжнародній науково-практичній конференції «Modern scientific problems and ways to solve them», 29 вересня – 01 жовтня 2025 р., Мюнхен, Німеччина; Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції та перспективи розвитку науки, освіти, технологій та суспільства», 22 серпня 2025 року, м. Кременчук; XI Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців», 17 листопада 2025 р., м. Кам'янець-Подільський.

Публікації:

1. Логвіна О.А., Хмуровська Т.В. Психологічні чинники розвитку позитивного самосприйняття у підлітковому віці. *Abstracts of V International Scientific and Practical Conference*. Munich, Germany. Pp. 132-134. URL: <https://eu-conf.com/en/events/modern-scientific-problems-and-ways-to-solve-them/>.

2. Хмуровська Т.В. Психологічні чинники, що зумовлюють позитивне самосприйняття підлітків. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку науки, освіти, технологій та суспільства: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції*, 22 серпня 2025 р., м. Кременчук, 2025. С. 128–132.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел з 65 найменувань. Повний обсяг роботи – 84 сторінок.

ВИСНОВОК

У ході дослідження психологічних чинників розвитку позитивного самосприйняття у підлітковому віці було теоретично та емпірично обґрунтовано особливості формування образу «Я», визначено ключові фактори, що його зумовлюють, та розроблено практичні рекомендації для стимулювання позитивного самосприйняття. Отримані результати дозволяють зробити низку узагальнених висновків, які мають як наукове, так і прикладне значення.

1. У теоретичному аспекті було встановлено, що самосприйняття є багатовимірним психологічним феноменом, який включає когнітивні, емоційні та соціальні компоненти. Воно відрізняється від суміжних категорій – «Я-концепції», «самооцінки» та «самостворення» – тим, що інтегрує внутрішнє переживання особистості та її сприйняття у соціальному контексті. Підлітковий вік характеризується особливою чутливістю до оцінки себе та значущості соціальних взаємодій, що робить процес формування позитивного самосприйняття надзвичайно динамічним і залежним від зовнішніх факторів.

2. Поведений аналіз вікових особливостей підліткового періоду показав, що на позитивне самосприйняття впливають як внутрішньоособистісні чинники – рівень самооцінки, емоційна регуляція, мотиваційні орієнтації та індивідуальні цінності, так і соціально-психологічні – підтримка сім'ї, ставлення педагогів та взаємодія з однолітками. Комплексне врахування цих чинників дозволяє створювати сприятливі умови для формування стабільного і гнучкого образу «Я».

3. Результати емпіричного дослідження свідчать, що позитивне самосприйняття у підлітків тісно пов'язане з якістю сімейного середовища, педагогічною підтримкою та соціальною взаємодією у групі однолітків. Учні, які отримують позитивне підкріплення від батьків, відчувають підтримку у школі та мають конструктивні відносини з ровесниками, демонструють більш високий рівень самоповаги, впевненості у власних силах та здатності до саморефлексії.

4. Розроблені рекомендації для батьків, педагогів та психологів є

практично значущими та можуть бути використані як у роботі з окремими підлітками, так і на рівні класного колективу. Вони включають створення підтримуючого емоційного клімату у сім'ї, позитивне педагогічне взаємодія, стимулювання конструктивної взаємодії в групі однолітків та індивідуальну психологічну підтримку. Комплексне застосування цих рекомендацій забезпечує формування стійкого позитивного образу «Я», що є запорукою гармонійного особистісного розвитку та успішної соціальної адаптації.

Отже, дослідження підтвердило, що позитивне самосприйняття підлітків формується у результаті взаємодії внутрішньоособистісних ресурсів та зовнішніх соціальних факторів, і його розвиток можливий за умови системної підтримки з боку сім'ї, школи та групи однолітків, а також застосування психологічних засобів, що сприяють усвідомленню власних можливостей і цінності особистості. Отримані теоретичні та емпіричні результати можуть бути використані для подальших наукових досліджень, а також у практичній діяльності психологів, педагогів та батьків для сприяння формуванню гармонійного, стабільного та позитивного самосприйняття у підлітків.

Перспективою подальших досліджень є вивчення впливу цифрового середовища та соціальних мереж на формування образу «Я» підлітків, оскільки саме віртуальна комунікація та онлайн-самопрезентація дедалі більше визначають особливості їхньої самооцінки, соціальної ідентичності та психологічного благополуччя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова З., Гурницька М. Рефлексія як детермінант самоствавлення: аналіз проблеми та перспективи дослідження. *Psychology travelogs*. 2023. № 4. С. 35–43. URL: <https://doi.org/10.31891/pt-2023-4-4>.
2. Архипова Т. Профіль особистісних властивостей агресивних підлітків. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 5(39). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-5\(39\)-669-684](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-5(39)-669-684).
3. Балєва Т. Ф. Особливості емпатії сучасних підлітків. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2022. Т. 5. С. 29–31. URL: <https://doi.org/10.31812/psychology.v5i.7366>.
4. Бессмертна С. Ф. Психологічні особливості самоствавлення школярів підліткового періоду розвитку. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2022. Т. 3. С. 40–44. URL: <https://doi.org/10.31812/psychology.v3i.7471>.
5. Белкіна-Ковальчук О. В. Чинники виникнення важковиховуваності підлітків. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки*. 2011. № 8. С. 8–12.
6. Благодарна А. Особливості мислительної діяльності підлітків. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2022. Т. 4. С. 36–39. URL: <https://doi.org/10.31812/psychology.v4i.7423>.
7. Бойко О., Горун Г. Самооцінка як важливий критерій становлення особистості. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. С. 29–34. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-72-2-29-34>.
8. Больман С. Ю. Вплив хронічного сорому на самоствавлення особистості. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія*. 2017. Т. 22, вип. 3 (45). С. 13–21.
9. Борисенко З. Психопрофілактика залежності підлітків від інтернету. *Problems of the humanitarian sciences. psychology series*. 2022. № 49. С. 22–34. URL: <https://doi.org/10.24919/2312-8437.49.255847>.
10. Васюк Т. І. Самооцінка як показник моральної зрілості особистості. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки*. 2005.

№ 5. С. 48–52.

11. Вдовиченко О. Порівняння схильності до ризику в підлітковому та юнацькому віці. *Психологія: реальність і перспективи*. 2021. № 16. С. 47–55. URL: <https://doi.org/10.35619/praprv.v1i16.206>.

12. Володарська Н. Технології відновлення позитивного психічного здоров'я особистості студентів. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 12(30). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-12\(30\)-623-636](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-12(30)-623-636).

13. Григоращенко І. В. Теоретико-прикладний аналіз самосприйняття особистості в сучасних умовах. *Екзистенційні виклики освіти, науки, безпеки та здоров'я в сучасних умовах: пошуки молодих вчених*. 2024. С. 325–327. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-479-8-99>.

14. Демчук В. Етапи та педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту підлітків у процесі творчої діяльності. *Інноватика у вихованні*. 2024. Т. 2, № 19. С. 216–225. URL: <https://doi.org/10.35619/iiv.v2i19.586>.

15. Демчук В. О. Розвиток емоційного інтелекту підлітків як психологічна проблема. *Мистецька освіта та розвиток творчої особистості*. 2025. № 1. С. 20–26. URL: <https://doi.org/10.32782/art/2025-1-4>.

16. Дигун І. С. Психологічні особливості комплексної реабілітації осіб, які постраждали на дію стрес-фактору. *Наукові записки. Серія: психологія*. 2023. № 2. С. 23–28. URL: <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2023-2-3>.

17. Єрохіна О., Серга Т. Психологічний зміст феномену самосприйняття як чинника соціально-психологічної адаптації молодшої людини. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 11(16). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-11\(16\)-313-326](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-11(16)-313-326).

18. Засецька А. С. Ціннісні орієнтації сучасних підлітків. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2018. Т. 9. С. 89–93. URL: <https://doi.org/10.31812/psychology.v9i0.3725>.

19. Злагодух В. В., Буняк А. С. Психологічні особливості самостворення у підлітків з проявами віктимної поведінки. *Психологія: реальність і перспективи*. 2019. № 12. С. 71–76. URL: https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi12.51.

20. Іпатова О. О. Психологічні особливості розвитку особистості у підлітковому віці в умовах дистанційного навчання. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 21(18). URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/6479>.
21. Каргіна Н., Мельничук І. Самозмінювання, самоставлення, особистісна зрілість та комунікативна креативність як чинники психологічного благополуччя особистості. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. № 1(41). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-1\(41\)-1177-1189](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-1(41)-1177-1189).
22. Кияшко О. О. Ціннісні орієнтації сучасних підлітків. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2022. Т. 6. С. 56–61. URL: <https://doi.org/10.31812/psychology.v6i.7314>.
23. Колодяжна А. В. Взаємозв'язок компонентів самоставлення з емоційними властивостями особистості залежно від її творчих проявів. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2011. Вип. 13. С. 148–154.
24. Кочарян І., Пуханова Ю. Емоційні чинники креативності підлітків. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2021. № 64. С. 110–128. URL: <https://doi.org/10.34142/23129387.2021.64.07>.
25. Кротова Л., Лавріненко В. Особливості комунікативних стратегій підлітків. *InterConf*. 2024. № 41(185). С. 233–237. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.01.2024.025>.
26. Левицька І. М. Образ фізичного Я та самоставлення як регулятивні чинники поведінки особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2017. № 2 (12). С. 98–103.
27. Левицька Л. Психологічні особливості інтернет залежності підлітків. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 8(22). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-8\(22\)-28-41](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-8(22)-28-41).
28. Лісневська А. О. Проблеми особистісної спрямованості старших підлітків. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. Психологічні науки*. 2002. № 11. С. 79–90.
29. Лукова С. Зв'язок мотивів спортивної діяльності із саморегуляцією підлітків-спортсменів. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2022.

№ 67. С. 110–128. URL: <https://doi.org/10.34142/23129387.2022.67.08>.

30. Лях Т., Спірін А., Жуков В. Соціальна профілактика ризикованої поведінки підлітків. *Humanitas*. 2023. № 1. С. 64–72. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.9>.

31. Мельничук М., Рева М. Особливості впливу комунікативного досвіду на емоційність підлітків. *Молодий вчений*. 2023. № 12 (124). С. 101–104. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-12-124-21>.

32. Михайлишин У. Б., Шмідзен І. Ю., Малета А. І. Самооцінка у формуванні статусу підлітків у групі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: психологія*. 2023. № 3. С. 121–125. URL: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.3.24>.

33. Назарук О. М. Теоретичний аналіз ролі самоставлення у структурі особистості. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 12(18). URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/27122>.

34. Обелець І. М. Психологічні проблеми емоційної саморегуляції сучасних підлітків. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2024. № 3. С. 137–142. URL: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.3.21>.

35. Оверчук В. А., Худа М. Б. Особливості самоставлення осіб юнацького віку з різним рівнем успішності. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія Психологічні науки*. 2022. № 1(1). С. 31–37. URL: [https://doi.org/10.31558/2786-8745.2022.1\(1\).4](https://doi.org/10.31558/2786-8745.2022.1(1).4).

36. Омельченко Л. М. Проблема соціалізації підлітків в Україні. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2009. Вип. 137. С. 121–128.

37. Оніпко З. Самооцінка як чинник професійного становлення особистості. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 8(13). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-8\(13\)-409-419](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-8(13)-409-419).

38. Подкопаєва Ю. В., Гірчук О. В. Умови формування та трансформації самоставлення у дітей і підлітків. *Психологія: реальність і перспективи*. 2019.

№ 12. С. 184–190. URL: https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi12.71.

39. Самооцінка рівня рухової активності міських підлітків / С. Гозак та ін. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 3(77). С. 49–57. URL: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2018.03/049-057>.

40. Самооцінка та рівень домагань особистості людини: thesis / Ю. Ю. Усік та ін. 2014. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/34755>.

41. Сенько Т. В. Поведінкові проблеми дітей і підлітків. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2022. Т. 7. С. 129–134. URL: <https://doi.org/10.31812/psychology.v7i.7271>.

42. Сідоров О. О. Самооцінка та самореалізація як причини прояву суїцидальних схильностей у представників студентської молоді. *Психологічні перспективи*. 2012. Вип. 20. С. 234–241.

43. Слабенко К. А. Особливості розвитку самосвідомості у підлітковому віці. *Соціально-психологічні ресурси особистості в екстремальних умовах*. 2025. С. 28–31. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-507-8-8>.

44. Соколова І. М., Шайхлісламов З. Р., Горбенко В. Ю. Психологічні особливості самоставлення в студентів-психологів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: психологія*. 2022. № 4. С. 118–123. URL: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2021.4.23>.

45. Сошина Ю., Горбачова О. Моделі формування резилієнтності у підлітків. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2022. № 1(57)Т2. С. 112–123. URL: <https://doi.org/10.33216/2219-2654-2022-57-1-2-112-123>.

46. Ставицький О., Ставицька О., Мягка О. Рівень сформованості структурних елементів емоційного інтелекту в підлітковому віці. *Психологія: реальність і перспективи*. 2021. № 17. С. 135–142. URL: <https://doi.org/10.35619/praprv.v1i17.245>.

47. Стрельник С. Г. Особистісні фактори відповідальної поведінки підлітків. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2022. Т. 6. С. 86–89. URL: <https://doi.org/10.31812/psychology.v6i.7320>.

48. Тарасова В. Програма психологічної корекції стресостійкості

підлітків. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 13(31). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-13\(31\)-571-585](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-13(31)-571-585).

49. Урбанович А. П. Психологічні особливості впливу взаємодії підлітків та батьків на самооцінку підлітків. *Психологічні науки: теорія і практика сучасної науки*. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-322-10>.

50. Філіпов О. Самооцінка і порівняння себе з іншими. *Grail of science*. 2023. № 30. С. 342–344. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.04.08.2023.056>.

51. Хіщенко В. Л. Проблема емоційної врівноваженості підлітків. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2019. Т. 9. С. 132–135. URL: <https://doi.org/10.31812/psychology.v9i0.3733>.

52. Хоменко К. В. Теоретичне обґрунтування програми психокорекційного впливу з підвищення позитивного узгодженого самоставлення в юнацькому віці. *Вісник одеського національного університету. серія: психологія*. 2017. Т. 22, вип. 3 (45). С. 80–88.

53. Хомчук О. П., Пономаренко Т. І. Особливості психоемоційних станів підлітків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. серія: психологія*. 2024. № 1. С. 109–113. URL: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2024.1.20>.

54. Чіп Р. Психологічні особливості статусної моделі гендерної ідентичності старших підлітків. *Journal of modern psychology*. 2025. № 1. С. 151–158. URL: <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2025-1-18>.

55. Шматок І. О. Рівень домагань і самооцінка у підлітковому та юнацькому віці. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2022. Т. 3. С. 58–65. URL: <https://doi.org/10.31812/psychology.v3i.7475>.

56. Яворська-Ветрова І. Аналіз особливостей самоставлення залежно від рівня психологічного благополуччя особистості. *Grail of science*. 2023. № 30. С. 315–320. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.04.08.2023.052>.

57. Яворська-Ветрова І. Динаміка показників самоставлення в юнацькому віці. *Grail of science*. 2023. № 25. С. 413–419. URL:

<https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.03.2023.072>.

58. Яновська Т. А. Особливості самоставлення підлітків позбавлених батьківського піклування. *Психологія і особистість*. 2017. Т. 2, № 12. С. 72–80. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.853427>.

59. Яновська Т. Психологічні основи профілактики практичним психологом конфліктів у підлітковому середовищі. *Молодий вчений*. 2021. № 7 (95). С. 45–48. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-7-95-11>.

60. Bolman S. Психологічні особливості профілю самоставлення особистості в залежності від рівня прояву почуття сорому. *Psychological journal*. 2017. Т. 9, № 5. С. 20–31. URL: <https://doi.org/10.31108/1.2017.5.9.2>.

61. Kaminska O. V. Гендерні відмінності самосприйняття в підлітковому віці. *Scientific studios on social and political psychology*. 2017. № 40(43). С. 72–79. URL: [https://doi.org/10.33120/ssj.vi40\(43\).62](https://doi.org/10.33120/ssj.vi40(43).62).

62. Pavlyuk M. M. Socio-psychological factors of autonomy disorders in adolescence. *Science and education a new dimension*. 2021. Vol. IX(252), no. 99. P. 74–77. URL: <https://doi.org/10.31174/send-pp2021-252ix99-17>.

63. Penkova O. Самовдосконалення особистості і її самооцінка. *Psychological journal*. 2015. Т. 1, № 1. С. 74–78. URL: <https://doi.org/10.31108/1.2015.1.1.10>.

64. Piletska L., Kohut Y. Соціально-психологічні особливості саморегуляції підлітків. *Вісник Прикарпатського університету: філософські і психологічні науки*. 2019. Т. 1, № 22. С. 87–91. URL: <https://doi.org/10.15330/vpufpn.22.87-91>.

65. Yanovskaya T. Psychological features of easy development to pedagogical activities in adults and older schools. *Young scientist*. 2019. Vol. 6, no. 70. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-6-70-23>.